

VELFÆRD I SKRED

Kommunistisk Parti

Forlaget Arbejderen juni 2017

ISBN: 978-87-89599-58-8

Kommunistisk Parti

Mail: info@kommunister.dk

Tlf: 302 00 320

Forsidefoto fra velfærdsdemonstration på
Christiansborg Slotsplads juni 2010.

Foto: Martin Mounzer

VELFÆRD I SKRED

INDHOLD

Forord	5
Kollektiv velfærd overlever ikke uden faglig kamp	6
Velfærdssamfundet opstod i kampen for socialisme	9
En bygning brydes ned	12
Lige ret smuldrer	18
EU spænder ben for velfærd	24
EU's indre marked presser sociale ydelser	30
Velfærd er blevet en forretning	33

FORORD

Skiftende regeringer erklærer deres støtte til den danske velfærdsmodel samtidig med, at de er i fuld gang med at nedbryde den.

De sidste 30 års nyliberalistiske offensiv har haft store omkostninger for det kollektive universelle velfærdssystem.

Det sociale sikkerhedsnet er gennemhullet, uligheden er øget, antallet af fattige stiger, og der skæres konstant ned på handicappede, ældrepleje, børnepasning, uddannelse og sygehuse.

Arbejderen har i en artikelserie beskrevet historien bag den kollektive velfærdsmodel, de grundlæggende principper og udviklingen gennem de sidste tre årtier.

Her er fokus på, hvordan markedsgørelsen betyder, at velfærdsinstitutioner i dag drives som private virksomheder, hvad EU's rolle er, og hvad der skal til for at vende udviklingen.

Denne pjece samler de artikler, der indtil nu er skrevet i serien, og er tænkt som inspiration for alle, der kæmper for bedre velfærd.

KOLLEKTIV VELFÆRD OVERLEVER IKKE UDEN FAGLIG KAMP

Det sociale sikkerhedsnet er under afmontering og velfærden smuldrer. En samlet fagbevægelses aktive kamp er nødvendig for at vende udviklingen.

Af Ulla Rosenvold

Fagbevægelsen var en afgørende kraft i opbygningen af den danske universelle og kollektive velfærdsmodel.

– Den danske velfærdsmodel blev i sin tid båret frem af en fagbevægelse med en på globalt plan høj organisationsprocent, siger historiker og forfatter Sørensen Kolstrup, der har skrevet flere bøger om den danske velfærdsmodel.

– Det er ikke sådan, at fagbevægelsen har udformet velfærdsstaten, men den har presset en velfærdspolitisk dagsorden igennem, tilføjer han.

Det særlige ved den danske model er, at vi har et meget fleksibelt arbejdsmarked uden ansættelsessikkerhed. Arbejdsgiverne har stor frihed til at hyre og fyre. Til gengæld fik de danske arbejdere et socialt sikkerhedsnet.

UNDER AFMONTERING

– Krumtappen her var et ordentligt dagpengesystem. I kølvandet på det opstod

krav om løn under sygdom, ferie, barsel og så videre. En stærk fagbevægelse var afgørende for at sikre de ting, forklarer Søren Kolstrup.

I dag er sikkerhedsnettet under afmontering og kampen står om at redde et velfærdssystem, der er ved at blive brudt ned.

Søren Kolstrup peger på reformerne af dagpenge og førtidspension som to meget alvorlige forringelser. Resultatet er, at over 83.000 er faldet ud af dagpengesystemet, og det er blevet umuligt for mange syge at få førtidspension.

Skal velfærdssamfundet reddes fra den igangværende nedbrydning, er fagbevægelsens aktive kamp helt afgørende, mener Mari-Ann Petersen, formand for den store velfærdsfagforening FOA SUSU.

FOA ER AKTIV

Hun glæder sig over, at FOA som forbund er meget aktiv i velfærds kampen og for eksempel har kørt en kampagne

mod ulighed, hvor medlemmerne har været på gaden mange gange.

– Vi oplever jo, hvordan uligheden øges på alle parametre. Det er noget, som virkelig bekymrer vores medlemmer, siger Mari-Ann Petersen.

Hun mener også, at FOA gør det godt i forhold til kampen mod nedskæringer af velfærden i kommuner og regioner.

– Men fagbevægelsen kunne være bedre til at stå sammen i kampen for velfærden og påtage sig rollen som den samlende kraft, der viser, at det nytter noget at kæmpe. Viser, at når vi står sammen, er vi stærke nok til

at rykke noget, tilføjer Mari-Ann Petersen.

Hun ser for sig, hvor stærkt det havde virket, hvis ikke alene FOA men en lang række forbund samtidig havde været ude i en stor kampagne mod ulighed. Eller hvis ikke kun 3F havde stået bag den flotte indsamling af over 217.000 underskrifter mod højere pensionsalder, men det havde været et initiativ fra en samlet fagbevægelse.

Samtidig er SOSU-forkvinden godt tilfreds med, at både FOA og 3F på deres kongresser sidste år lagde vægt på at opprioritere det socialpolitiske engagement. Samme melding lød fra LO

Danmarks socialpolitiske statusmøde tidligere på året og fra de velfærds-initiativer, LO og FTF har taget rundt omkring i de største byer.

BRUG FOR HANDLING

Det er også signaler, der glæder Bjarne Lykke, der er 3F'er og tillidsmand på H & P Frugtimport i Vejle. Han ser det som helt afgørende, at fagbevægelsen har fokus på velfærdsdagsordenen og råber rigtig højt.

– Fagbevægelsen har en stor og vigtig rolle at spille. Men desværre falder medlemstallet. Jeg tror, det hænger sammen med, at vi ikke har arbejderkampe længere, hvor vi sammen går på gaderne for vores krav og lægger pres på magthaverne. Fagbevægelsen er gået lidt død. Vi mangler noget aktivisme, siger Bjarne Lykke.

Det synspunkt tog han konsekvensen af, da han i februar arrangerede en demonstration i Vejle mod regeringens planer om at hæve pensionsalderen. Der mødte 500 op.

Bjarne Lykke håber, at andre tillidsfolk og lokale fagforeninger tager ideen op og arrangerer lignende demonstrationer.

– Som medlemmer i fagbevægelsen er vi nødt til at gøre noget. Oprøret kommer ikke fra toppen. Vores demonstration viser, at man godt kan samle folk om en

sag. Jeg oplever, at der er en grøde blandt folk, fordi vi bliver behandlet, som vi gør. Der er utilfredshed og en gryende aktivisme, mener Bjarne Lykke.

Både han og Mari-Ann Petersen peger på Velfærdsalliancen som et rigtig godt initiativ, der samler både fagforeninger og brugerorganisationer i kampen mod nedskæringer i kommuner og regioner.

Arbejderen 28. april

VELFÆRDSSAMFUNDET OPSTOD I KAMPEN FOR SOCIALISME

En stærk arbejderbevægelse, der var parat til at kæmpe for sine krav, var en afgørende faktor for udviklingen af kollektive velfærdssystemer.

Af Ulla Rosenvold

De nordiske universelle og kollektive velfærdssystemer, der blev opbygget fra slutningen af 50'erne og 20 år frem, var et resultat af lang tids klassekamp.

Og skal de tilbageværende dele af den kollektive velfærd reddes, kræver det også aktiv kamp, konstaterer den norske fagforeningsaktivist og forfatter Ashbjørn Wahl, der i en årrække har beskæftiget sig med udviklingen af de kollektive velfærdsmodeller.

– I slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet var der mange sociale konfrontationer og arbejdskampe. I takt med at arbejdernes organisationer blev stærkere, vandt de flere sejre. En stor del af bevægelsen bekendte sig til socialisme som et middel til at gøre en ende på kapitalistisk udbytning, siger Ashbjørn Wahl.

I 1930'erne og 1940'erne skærpede masserarbejdsløshed, nød, fascisme og krig kravene fra en stærk arbejderbevægelse om fred, social sikkerhed, arbejde

og politisk kontrol over økonomien. Kapitalismen havde tabt legitimitet gennem sin dybe krise.

– Arbejderbevægelsens styrke førte til en generel tæmning af markedskræfterne i årene efter krigen. Konkurrencen blev dæmpet gennem politiske interventioner i markedet, der blev indført kapitalkontrol, og gennem en markant udvidelse af den offentlige sektor blev en stor del af økonomien fjernet fra markedet og i stedet underlagt politisk styring, siger Ashbjørn Wahl.

PRESSEDE AF SOVJET

Han ser disse tiltag som en betingelse for, at de kollektive og universelle velfærdssystemer blev en realitet. Og understreger, at det kun kunne lade sig gøre, fordi der var en stærk arbejderbevægelse.

Samtidig var de kapitalistiske samfund pressede af, at der var der et konkurrerende økonomisk system i Sovjetunionen og Østeuropa. Kapitalismen i

vest havde behov for arbejderklassens støtte, eller i det mindste accept, i den kolde krig mod Sovjet.

– Arbejdsgiverne og deres organisationer indså, at de ikke var i stand til at sejre over fagforeningerne. De var nødt til at forhandle med dem, siger Asbjørn Wahl.

– Velfærdsstaten var ikke et mål for arbejderbevægelsen, før den blev skabt. Det udtalte mål var socialisme. Og det var af frygt for socialisme, at kapitalejerne i Vesteuropa gav efter for mange af arbejderbevægelsens krav og indgik et omfattende klassekompromis.

Kompromisset bestod i, at arbejderne fik velfærdssamfundet mod at droppe kampen for socialisme.

– Til gengæld for enorme forbedringer indenfor velfærd og arbejdsforhold garanterede fagbevægelsen fred på arbejdsmarkedet. I realiteten betød klassekompromisset en accept af den kapitalistiske organisering af produktionen, den private ejendomsret og arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet, konstaterer Asbjørn Wahl.

De ledende lag i arbejderbevægelsen begyndte på dette tidspunkt at fremstille det kollektive velfærdssystem som et resultat af social fred og samarbejde med kapitalejere, der var blevet mere civiliserede.

– Man så bort fra, at samarbejdet kun var muligt, fordi arbejderklassen inden da gennem hårde klassekampe havde været i stand til at ændre magtbalancen mellem arbejde og kapital. For kapitalkræfterne var kompromisset med arbejderklassen kun et taktisk tiltag, mens det for store dele af arbejderbevægelsen blev et strategisk endemål, siger Asbjørn Wahl.

NY MAGTBALANCE

Da, der kom økonomisk krise i 70'erne, gik markedskræfterne i offensiven, trak sig ud af klassekompromisset og startede den nyliberalistiske offensiv.

Kapitalkontrollen blev afskaffet, hele markedet blev dereguleret og liberaliseret, offentlig service blev privatiseret og velfærden skåret ned.

Samtidig kom der et voldsomt pres på lønninger og faglige rettigheder hjulpet godt på vej af trusler om udflytning af produktionen og brug af underbetalt arbejdskraft fra andre lande.

– Den nyliberale offensiv mødte ikke stor modstand. Fagbevægelsen var ikke forberedt på den nye situation, konstaterer Asbjørn Wahl.

Han afviser, at globaliseringen er en uundgåelig konsekvens af de teknologiske forandringer, som mange påstår.

– Globaliseringen er et resultat af strategiske og politiske beslutninger taget i

Foto: Brian Berg

bestyrelseslokalerne hos de multinationale selskaber, i finansinstitutionerne og af regeringer, erklærer Asbjørn Wahl.

– Om udviklingen får lov til at fortsætte afhænger af bredden og styrken af den sociale modstand, som bliver mobiliseret til forsvar for de landvindinger, der blev vundet med velfærdsstaten – samt om vi er i stand til igen at rejse et socialistisk perspektiv for de kampe, vi fører.

Arbejderen 9. maj

EN BYGNING BRYDES NED

De sidste årtier er der sket en nedbrydning af grundlæggende elementer i vores kollektive velfærdssystem, konstaterer socialrådgiver Hanne Reintoft og historiker Søren Kolstrup. De to kaster et blik tilbage på velfærdssystemets opbygning og vurderer dets tilstand i dag.

Af Ulla Rosenvold

Fra slutningen af 1950'erne og godt 20 år frem blev der i Danmark opbygget et stærkt kollektivt velfærdssystem, der betød enorme forbedringer af velfærd og arbejdsforhold.

I dag er den kollektive velfærdsmodel under hårdt pres, dele af den er under direkte nedbrydning, og der er foretaget flere skelsættende sporskifter, vurderer to personer med grundigt kendskab til det danske velfærdssystem.

Den ene er Hanne Reintoft, socialrådgiver gennem en menneskealder, forfatter til flere socialpolitiske bøger, og kendt som en stærk forkæmper for socialt udsattes rettigheder.

Den anden er Søren Kolstrup, historiker og forfatter til flere bøger om velfærdsstaten.

FOLKEPENSIONEN ER VENDEPUNKT

Blandt historikere og forskere er der en høj grad af enighed om, at med indførelsen af folkepensionen i 1956 tager opbygningen af den kollektive og universelle velfærdsmodel for alvor form.

Forud var gået en lang række kampe for forbedringer af sociale og arbejdsmæssige forhold, som gav konkrete resultater og banede vejen for velfærdssamfundet.

– Folkepensionen blev, med sit princip om en mindsteydelse der er en ret tilhøjhed for alle borgere, et afgørende vendepunkt, siger Søren Kolstrup.

Det helt afgørende ved folkepensionen og den videre udbygning af den kollektive velfærdsmodel var det universelle princip. At alle ved en given social be-

givenhed har ret til den samme ydelse, som er finansieret over skatten.

Samtidig sikrer en progressiv beskatning, at de rigeste betaler en større del af deres indkomst i skat end de lavtlønnede.

– Det universelle princip er meget vigtigt. Hvis det kun er de fattige, der kan få ydelser, bliver der altid tale om almisser. Det universelle system blev aldrig udbredt til at omfatte alle områder, men vi nåede meget langt. Desværre er det nu ved at blive brudt ned, siger Hanne Reintoft.

Det at sikre økonomisk tryghed ved ulykke, sygdom, arbejdsløshed og alderdom, var et afgørende princip i opbygningen af velfærdssystemet, forklarer Søren Kolstrup.

– Et andet element, der også blev bærende, var, at det skulle være en ret at modtage sociale ydelser, så det ikke var stigmatiserende. Før 1956 var det for eksempel en forbavsende stor del af befolkningen, der ikke aktiverede deres aldersrente, selvom de var berettigede til den.

Aldersrenten var forløberen for folkepensionen. Den blev udbetalt til ubemidlede mænd og kvinder, der havde ført et uoplettet levned og var uforskyldt i deres fattigdom.

– Det var afgørende, at folkepensionen blev en ret til for alle, hvor man ikke

skulle gennem en transafprøvning, understreger Søren Kolstrup.

– I den universelle velfærdsstat er der også fokus på forebyggelsen, selvom det aldrig har været der, den danske velfærdsstat har stået stærkest. Men for eksempel en forebyggende sundhedspleje allerede fra slutningen af 1930'erne og en forbedret arbejdsmiljølovgivning i 1970'erne var en del af opbygningen af velfærdsstaten, tilføjer han.

RETEN TIL ARBEJDE OG BOLIG

Søren Kolstrup peger på to andre grundlæggende elementer i velfærds-samfundet, som nærmest er glemt i dag. Det ene er retten til arbejde, det andet retten til en sund bolig, der er til at betale.

– I 70'erne og langt ind i 80'erne var der en udbredt forestilling om, at det grundlæggende set var samfundets ansvar at sikre retten til arbejde, samt sikre at alle havde råd til at bo i en sund og solid bolig. Ambitionen var oprindeligt, at boligforsyningen skulle finansieres på en sådan måde, at den ikke skabte store classeskel. Er der noget boligen gør i dag, er det at uddybe classeskel.

Efter Anden Verdenskrig boede de fleste danske i lejeboliger, og der var fokus på at skabe forskellige typer af lejeboliger som for eksempel rækkehuse og havebyer.

Men efterfølgende satte politikerne kurs mod et boligmarked, hvor parcelhuset finansieret gennem rentefradrag blev det bærende element.

Den individuelt finansierede ejerbolig vinder på bekostning af en udbygning af det kollektive, solidariske almene boligmarked.

– Det er et fantastisk stort tab midt i en ellers samlet fremrykning for velfærdssamfundet, konstaterer Søren Kolstrup.

UDBYGNING AF VELFÆRDEN

I 60'erne og 70'erne blev velfærdsinstitutioner som plejehjem og daginstitutioner udbygget.

Der blev opbygget velfungerende revalideringscentre, som formåede at uddanne syge og skadesramte mennesker, så de igen blev i stand til at fungere på arbejdsmarkedet.

Man kunne få sygedagpenge, til man var rask, revalideret eller kom på pension. Der skete også forbedringer af arbejdsløshedsunderstøttelsen og kom en bistandslov, der sikrede et kontanthjælpsniveau, som ikke skabte reel fattigdom.

– I et enkelt årti i 1970'erne oplevede vi, at der ikke længere blev set ned på dem, der ikke kunne forsørge sig og sine, siger Hanne Reintoft.

Helt op til 1961 var det forbundet med tab af valgetten at modtage fattighjælp (datidens kontanthjælp).

Efter over 20 års stort set konstant fremgang for velfærden begynder det at gå galt i 1980'erne, hvor der var økonomisk krise og høj arbejdsløshed.

VELFÆRD PÅ RETUR

Der blev blandt andet gennemført forringelser af sygedagpengene og krav om aktivering af arbejdsløse som en modydelse for at få økonomisk hjælp.

I 90'erne tog angrebene til. Efter sammenbruddet i Sovjet og Østlandene gik arbejdsgiverne og de vestlige politikere i offensiven og slog ind på den nyliberalistiske vej.

Dagpengereglerne forringes markant. Dagpengeperioden forkortes løbende, det bliver sværere at komme i a-kasse og genoptjeningsretten fjernes totalt fra støttede jobs.

– I 1993 sker der kvalitative ændringer i dagpengesystemet og i 1997 markante ændringer i kontanthjælpsystemet. I 97 indføres princippet om, at også kontanthjælpsmodtagere, der har andre problemer end ledighed, skal sendes ud i aktivering. Det er et opbrud i trykshedsystemet. Før 1993 var der fokus på det offentlige ansvar for at give den enkelte muligheder, nu skal den enkelte yde for at nyde. Der sker en

forskydning fra ret til pligt, siger Søren Kolstrup.

– I 2010 kommer den store afmontering af dagpengesystemet med halvering af dagpengeperioden og fordobling af genoptjeningsperioden. Fra at have det bedste arbejdsmarkedssystem i Skandinavien får vi pludselig det dårligste.

Søren Kolstrup mener, at de grundlæggende principper har ændret sig ikke kun i forhold til dagpenge, men også når det gælder kontanthjælp, førtidspension og fleksjobordningen.

– Siden bistandslovens dage har der eksisteret en betragtning om, at kontanthjælpen skulle sikre, at de mest

elementære menneskelige behov var i orden. Men det princip undermineres af incitamentstænkningen om, at det skal kunne betale sig at arbejde, hvilket sikres ved at beskære kontanthjælpen. Omkring førtidspensionen skete der en kvalitativ ændring med indførelsen af et nyt arbejdsevneprincip i 2013. Herefter skal man jage den mindste smule arbejdsevne og adgangen til en retsbestemt førtidspension forsvinder reelt, siger han.

FØRTIDSPENSION NÆSTEN AFSKAFFET

Samme vurdering har Hanne Reintoft.

– Førtidspensionssystemet er næsten afskaffet. Det grundlæggende princip

om, at vi skal kompensere indtægtstab ved sygdom og invaliditet, eksisterer faktisk ikke mere, konstaterer hun.

Folkepensionen eksisterer stadig som en universel ydelse. Men efter opstarten på arbejdsmarkedspensionerne i 1990'erne er der stort set ingen fokus på folkepensionen.

- Vi må se i øjnene, at man snart ikke har råd til at komme på plejehjem, hvis man kun har folkepensionen. Mange af dem, der kun har folkepensionen, lever i armod. Men alligevel rejser ingen kravet om en regulering af folkepensionen, siger Hanne Reintoft.

Den tidligere socialrådgiver beklager også, at de fleste politikere i dag helt har glemt den solide forskningsmæssige dokumentation af, hvad der sker, når mennesker sænkes ned i fattigdom.

- Så beslaglægges hele deres hverdag, ånd og tanke af at få mad på bordet og klare huslejen. Det er en sikker måde til ikke at få folk i arbejde.

Det har ikke været ren tilbagegang for det kollektive velfærdssystem gennem de sidste 30 år. Sideløbende med de mange forringelser af det sociale sikkerhedsnet skete der en udbygning i 1990'erne og 00'erne af for eksempel adgangen til daginstitutioner, flere rettigheder til ældre og bedre barselsorlov, påpeger Søren Kolstrup.

DET PRIVATE TAGER OVER

- Målsætningen under Nyrup og Fogh var, at daginstitutioner skulle være en universel ydelse, som alle havde ret til. Men samtidig med at ældre og børn fik flere rettigheder kan vi konstatere, at de økonomiske ressourcer kommunerne bruger på den enkelte ældre eller det enkelte barn løbende bliver mindre.

Den enkelte pædagog skal passe flere børn og den enkelte sosu-assistent skal tage sig af flere ældre. Det ser Søren Kolstrup som en tikkende bombe under velfærdsstaten. En snigende proces, der undergraver fundamentet for vores velfærdsmodel.

- Der eksisterer den lovmæssighed i den universelle velfærdsstat, at hvis de offentlige ydelser svækkes som højklasseydelser, så tager de private over, for så løber de velbjærgede over til den private løsning. Det er det drama, vi ser lige nu på skoleområdet, hvor kommunerne har nedlagt en stribe folkeskoler og privatskolerne vinder frem som aldrig før.

Hanne Reintoft peger på, at stramningerne af kommunernes økonomiske budgetter har ført til voldsomme forringelser for handicappede, ikke mindst psykisk udviklingshæmmede.

- Der begås utroligt mange ulovligheder ude i kommunerne. Vi ser for eksempel psykisk udviklingshæmmede, der har

behov for en førtidspension, når de fylder 18 år. Det kan de ikke få nu, men sendes i stedet enten ud i aktiveringsræset eller bliver forsørget af deres forældre. Her er det universelle system brudt sammen, konstaterer Hanne Reintoft.

– Velfærdsstaten er der stadig, men er under kraftig nedbrydning og vil meget snart være helt væk, hvis ikke vi sætter os til modværge, vurderer hun.

Søren Kolstrup ser en styrket og aktiv fagbevægelsen som den helt afgørende kraft i at redde den kollektive velfærdsmodel fra den totale nedbrydning.

Arbejderen 10. maj

LIGE RET SMULDRER

Den danske velfærdsmodel er bygget op omkring en høj grad af universelle ydelser, der finansieres over skatten. Men universalismen er på tilbagetog, konstaterer velfærdsforsker.

Af Ulla Rosenvold

Et grundlæggende kendetegn ved den kollektive danske velfærdsmodel er, at den bygger på en høj grad af universelle ydelser i modsætning til andre velfærdssystemer, der baserer sig mere på forsikringsordninger eller ydelser målrettet de fattigste.

– Definitionen af universelle ydelser er, at der er tale om rettigheder, som fremgår af en lovgivning, at alle er berettigede til at modtage den pågældende ydelse, at alle får ens ydelse, og at denne ydelse er tilstrækkelig, forklarer velfærdsforsker Christian Albrekt Larsen.

Han er professor på Aalborg Universitet og udgav i 2015 sammen med Jørgen Goul Andersen bogen „Den universelle velfærdsstat“, der indeholder den ovenstående definition af universalisme. De fleste andre forskere regner også skattefinansiering med som et kriterium for universalisme.

– Historisk set har de nordiske universelle velfærdsstater været kendetegnet

af skattefinansiering. Men vi har valgt at tage det ud af definitionen, fordi man godt kan lave universelle ydelser, som ikke er skattefinansierede, siger Christian Albrekt Larsen.

Han henviser til det danske dagpenge-system, der i sit udgangspunkt er en forsikringsordning, men som gennem en række forbedringer fungerede stort set universelt i slutningen af 1980'erne.

– Man kan jo samle penge til universelle velfærdsordninger ind på mange forskellige måder. I Danmark er det typisk sket over indkomstskatten, men det kan jo også ske via grønne afgifter eller på andre måder, forklarer Christian Albrekt Larsen.

UDBYGNING AF VELFÆRDEN

En universel velfærdsstat er ifølge de to forskere kendetegnet ved, at de fleste af overførselsindkomsterne og service-ydelserne har en universel karakter. Men alle ydelser er ikke lige universel-

le, og der er også velfærdsydelser, som slet ikke er universelle.

En af de mest rendyrkede universelle ydelser er sundhedsvæsenet, hvor alle, der bliver syge, har ret til den samme behandling på et højt niveau, uafhængigt af den enkeltes indkomst eller forsikringer.

Blandt de meget universelle ydelser er også uddannelsessystemet og SU til udeboende unge.

Indførelsen af folkepensionen i 1956 regnes af mange som det historiske punkt, hvor opbygningen af det universelle velfærdssystem for alvor tager form. I de følgende årtier blev universalismen udbygget på en lang række områder.

Som noget helt afgørende blev dagpengesystemet op gennem 1960'erne og 1970'erne gjort markant mere universelt på trods af dets grundlæggende karakter af en forsikringsordning. Dagpengene blev højere, staten overtog hele finansieringen af merudgifterne ved øget arbejdsløshed og i princippet blev dagpengeperioden gjort ubegrænset.

Af andre skridt i mere universel retning kan blandt andet nævnes sygedagpengene, der fra 1973 blev udbetalt til alle syge, indtil de enten var raske, i gang med revalidering eller kom på pension.

I 1983 indføres også børnechecken, der udbetales til alle børnefamilier uanset indkomst, samt SU til alle studerende fra 1987.

TILBAGEGANG I OVER 20 ÅR

– I midten af 1990'erne var den universelle danske velfærdsstat på sit højdepunkt. På det tidspunkt var den noget af det mest universelle i hele verden. Men de sidste 20 års tid er det gået tilbage i forhold til universalismen, siger Christian Albrekt Larsen.

– Vi har stadig mange universelle ydelser, men tilbagegangen har været på næsten alle områder, selvom det ikke er sket med samme hastighed overalt. Et land som Sverige er skredet endnu mere i forhold til universalismen, tilføjer han.

Et af de mest markante eksempler på tilbagegangen er aflivningen af folkepensionen som en universel ydelse.

I sit udgangspunkt var folkepensionen en lovbestemt skattefinansieret ydelse på et rimeligt højt niveau, hvor alle pensionister fik det samme beløb uanset indkomst og formue. Altså en helt igennem universel ydelse.

Men allerede i 1960'erne blev der indført et pensionstillæg, målrettet pensionister med de laveste indkomster. Siden er pensionstillægget vokset, mens grundbeløbet er blevet udhulet.

Det betyder, at pensionstillægget i dag er større end grundbeløbet. Den ens ydelse til alle er for tid.

Den universelle folkepension undermineres yderligere, da arbejdsmarkedspensionerne i starten af 1990'erne på foranledning af Schlüter-regeringen udbredtes til stort set hele arbejdsmarkedet.

I dag har hverken fagbevægelsen, politikerne eller andre fokus på forbedringer af folkepensionen. Ydelsen er blevet så utilstrækkelig, at flertallet af danskerne mener, at den kan de ikke klare sig for og i stedet satser de på arbejdsmarkedspensioner eller private pensionsordninger.

Tilbage står de fattigste, der aldrig har fået fodfæste på arbejdsmarkedet, og som ikke har råd til private pensioner, med et udhulet grundbeløb.

– Pensionstillæg, ældrecheck og boligydelse betyder, at denne gruppe stadig er rimeligt dækket. Men det skaber så problemer med retfærdigheden i systemet og incitamenterne til at spare op, påpeger Christian Albrekt Larsen.

Han hentyder her til, at det for især lavtlønnede grupper på arbejdsmarkedet ikke altid kan betale sig at betale ind til en arbejdsmarkedspension, fordi der sker en modregning i forhold til pensionstillæg, ældrecheck og boligydelse.

En række andre ydelser udover folkepensionen er også blevet mindre universelle de sidste 20 år. Det gælder kontanthjælp, førtidspension, børnecheck, SU med mere.

– I forhold til førtidspensionen er lovgivningen efterhånden så uklar og der er kommet så meget skøn ind i beslutningsprocessen, at det gør ydelsen mindre universel. Det samme er sket med kontanthjælpen efter indførelse af introduktionsydelse og arbejdskrav, siger Christian Albrekt Larsen.

Det var også et tilbageskridt i forhold til universalismen, da SU til hjemmeboende unge i 2013 blev gjort afhængig af forældrenes indkomst. Det samme skete med børnechecken i 2014.

GODE ARGUMENTER FOR UNIVERSALISME

Der er ellers mange gode argumenter for, at universel velfærd er en fordel for samfundet, understreger Christian Albrekt Larsen.

– Et universelt velfærdssystem er effektivt og nemt at administrere. Det er mindre omkostningstungt end et system med differentierede ydelser, hvor det er et gedemærke at finde ud af, hvem der tilhører hvilke grupper.

Af andre fordele ved det universelle velfærdssystem fremhæver han, at det ikke virker stigmatiserende og nedvæ-

Foto: Andrea Siggard

digende, fordi ydelserne er en rettighed, der gælder alle.

– Det virker meget retfærdigt, og det er svært at snyde med universelle ydelser. Hvis børnepenge kun gives til fattige, vil der være et incitament til at forsøge at gøre sig fattigere, siger Christian Albrekt Larsen.

– Og så bevarer vi også det økonomiske incitament til at komme i arbejde, fordi for eksempel en kontanthjælpsmodtager, der kommer i arbejde, stadig har ret til de universelle serviceydelser som børnecheck, sygehusbehandling med mere, tilføjer han.

Velfærdsforskeren ser uendeligt mange fordele ved den universelle velfærds-

model og fremhæver, at den har en stor folkelig opbakning.

– Så længe hele befolkningen er omfattet af en ydelse, kæmper den store middelklasse for en højere og bedre ydelse.

– Derfor får vi for eksempel en ny kræftpakke, der omfatter hele befolkningen. Men hvem sikrer det, hvis systemet ikke er universelt?

– Hvis ydelserne bliver målrettet de fattigste, hvem kæmper så for, at de lever op til en tilstrækkelig standard? De fattige selv har ikke ressourcerne til det. Konsekvensen er, at der bliver tale om elendige ydelser, advarer Christian Albrekt Larsen.

Mange forskere mener også, at universelle velfærdssystemer er bedre til at skabe lighed og sikre omfordeling end andre systemer. Men det er der uenighed om.

Christian Albrekt Larsen har svært ved at få øje på ulemperne ved den universelle velfærdsmodel.

– Der skal betales mere i skat, men andre typer velfærdsstater koster samlet set det samme for den enkelte. Pengene betales bare på en anden måde, siger han.

Det er den samme pointe, den danske it-millionær Martin Thorborg lancerede i Berlingske i sidste måned. Han levede fra 2008 til 2012 i USA, der nok er det land i den vestlige verden, der er længst fra en universel velfærdsmodel. Selvom skatten er lav i USA, var det dyrere at leve der end herhjemme blandt andet på grund af udgifter til børnenes skole og sundhedssystemet.

– Når jeg lagde forskellige ting og sager sammen, som jeg egentlig følte, jeg fik gratis i Danmark, endte jeg basalt set med en skatteprocent over 60, sagde Martin Thorborg dengang til Berlingske.

– Andre ting, der påpeges som ulemper ved den universelle model, er, at det er absurd at give Mærsk folkepension, og at de standardiserede ydelser berøver os vores personlige frihed, siger Christian Albrekt Larsen.

KAMPE GENNEM 100 ÅR

At Danmark fik et universelt velfærds-system hænger sammen med en række begivenheder og kampe for bedre sociale forhold gennem de sidste godt 100 år.

– Det var et historisk højdepunkt, da folkepensionen blev indført i 1956. Men det kunne kun lade sig gøre, fordi Danmark i 1891 med Loven om Alderdomsunderstøttelse, valgte en anden vej end Tyskland, siger Christian Albrekt Larsen.

I Tyskland indførte Bismarck en obligatorisk socialforsikring, som arbejdere og arbejdsgivere i byerne skulle betale ind til. Men Danmark valgte et andet spor og indførte skattefinansieret alderdomsunderstøttelse til alle „værdigt trængende over 60 år, der i de sidste 10 år ikke havde modtaget fattighjælp“.

– Man kan sige, at her blev grunden lagt til, at vi senere kunne få den universelle folkepension. Når man først har et forsikringssystem kørende, er det umuligt at lave det universelt efterfølgende, fordi dem, der har betalt deres forsikring, siger nej til at betale endnu en gang over skatten, forklarer Christian Albrekt Larsen.

Historiker Søren Kolstrup påpeger i sin bog „Velfærdsstatens rødder“, at en række byer med socialdemokratisk styre i starten af 1900-tallet var med til

at presse udviklingen i retning af den universelle velfærdsmodel.

Det gjaldt blandt andet i Nakskov, hvor arbejderbevægelsen stod særlig stærkt. I perioden 1907 til 1920 blev de offentlige skattefinansierede tilbud i forhold til blandt andet skole, hospital og ældreomsorg forbedret og udbygget.

Den offentlige skole, der tidligere bar præg af en fattigskole med 50 elever i klasserne og elendige forhold, blev forvandlet til en velfungerende institution, hvor stort set alle byens børn søgte hen uanset klasse og lag.

Det gamle epidemihospital blev forvandlet til et moderne sygehus, der betjente alle grupper i samfundet, og forholdene for de ældre blev forbedret.

En lignende udvikling skete i byer som Esbjerg, Aarhus og København, hvor der også var socialdemokratisk styre.

DE BORGERLIGE OG UNIVERSALISMEN

Socialdemokratiet har sammen med en stærk arbejderbevægelse betydet meget for udviklingen af kollektiv velfærd. Men vi har i en række tilfælde set, at det har været borgerlige regeringer, der har gjort velfærdsydelser universelle, fortæller Christian Albrekt Larsen.

- Det så vi blandt andet med SU'en i 1987, og da hjemmehjælpen blev gjort til en universel ret i 1980'erne. Det liberale udgangspunkt er, at staten helst ikke skal blande sig, men når der først er en ydelse, har de borgerlige haft en tendens til at lade alle få del i den, siger han.

- Modsat har mange på venstrefløjen i tidens løb været ambivalente, over at skulle give ydelser til alle også de rige. Fagbevægelsen har også haft en forkærlighed for at reservere ydelser til deres egne medlemmer, tilføjer velfærdsforskeren.

I forhold til de vigtige velfærdsforbedringer under Schlüter-regeringen i slutningen af 1980'erne som blandt andet SU'en har Søren Kolstrup i sine bøger om velfærdsstaten argumenteret for, at det var Danmarkshistoriens største strejkehølge, Påkestrejkerne i 1985, der var med til at presse dem igennem.

Arbejderen 30. maj

EU SPÆNDER BEN FOR VELFÆRD

De konstante nedskæringer i den offentlige sektor og reformerne af for eksempel dagpenge, efterløn, førtidspension og fleksjob har en direkte sammenhæng med EU's skrappe krav til de offentlige budgetter.

Af Ulla Rosenvold

Det kollektive, universelle danske velfærdssystem har på væsentlige områder været udsat for en kraftig nedbrydning gennem de sidste årtier.

Det sociale sikkerhedsnet har fået nogle store huller, ydelserne er blevet sat ned, pensionsalderen er sat op, efterløn og dagpenge er kraftigt forringet, mange syge kan ikke få førtidspension, og der er sket markante nedskæringer og forringelser overalt i den offentlige sektor.

En lignende udvikling ses i stort set alle andre EU-lande. Det er ikke en tilfældighed, understreger Rina Ronja Kari, der er medlem af EU-parlamentet for Folkebevægelsen mod EU og følger velfærdsudviklingen på tætteste hold.

Helt tilbage i 1993 erklærede daværende formand for EU-kommissionen Jacques Delors, at: "De europæiske virksomheder kan ikke konkurrere med velfærdsstaten som en lænke om anklen."

SAMME UDVIKLING I ALLE EU-LANDE

Siden da har EU arbejdet på at få medlemslandene til at skære ned på deres velfærdsordninger, konstaterer Folkebevægelsen.

- EU spiller en helt central rolle i de nedskæringer, vi oplever på velfærden i Danmark og i andre EU-lande. I alle lande presser EU den samme nedskæringspolitik igennem. Et væsentligt redskab til at sikre det, er den såkaldte Stabilitets- og Vækstpagt, der blev vedtaget i 1997, siger Rina Ronja Kari.

Stabilitets- og Vækstpagten blev indført i forbindelse med, at en række EU-landet i 1999 fik den fælles mønt euroen. Formålet med pagten er at ensrette eurolandenes økonomier, herunder sikre at de har balance på de offentlige budgetter. Pagten indeholder helt konkrete krav.

EU's medlemslande må ikke have et underskud i den offentlige sektor på mere end tre procent af bruttonational-

produktet (BNP). Samtidig må landets offentlige bruttogæld ikke være højere end 60 procent af BNP.

– Det betyder, at der i Danmark er meget snævre rammer for, hvilken økonomisk politik vi kan føre. Vi kan for eksempel ikke vælge at føre en ekspansiv finanspolitik, hvor vi investerer noget ekstra for at skabe bedre velfærd og nye jobs, forklarer Rina Ronja Kari.

Er det ikke fornuftigt nok at sætte nogle grænser for, hvor stort underskuddet og gælden må være?

– Nogle gange kan det være fornuftigt. Men i andre situationer kan der være mest fornuft i at føre en anden økonomisk politik. Jeg ser det som et demokratisk problem, at vores folkevalgte politikere ikke selv kan bestemme hvilken økonomisk politik, der skal føres, og for eksempel beslutte at investere flere penge i uddannelse, end vi har her og nu.

Hvis landene ikke overholder kravene i Stabilitets- og Vækstpagten, kan de blive straffet økonomisk. De lande, der er med i euroen, kan få bøder, mens lande som Danmark, der står udenfor euroen, kan miste dele af støtten fra EU's fonde.

FINANSPAGT OG BUDGETLOV

I 2011 vedtog EU-toppen som en reaktion på finanskrisen en opstramning af Sta-

bilitets- og Vækstpakken – den såkaldte Finanspagt.

Finanspagten indfører en regel om, at de offentlige budgetter ikke må have et strukturelt underskud på mere end 0,5 procent af BNP.

Det strukturelle underskud er en konstrueret størrelse, der forsøger at tage højde for, om landet befinder sig i en økonomisk krise eller stagnation.

Alle eurolandene er automatisk med i Finanspagten, mens andre EU-lande kan vælge at være med.

Under Thorning-regeringen besluttede et flertal i Folketinget i 2012 at slutte Danmark til Finanspagten. Det skete uden at gennemføre en folkeafstemning og på trods af, at et flertal af danskerne i 2000 stemte nej til, at Danmark skulle være med i euroen.

– Tilslutningen til finanspagten betyder, at Danmark kun kan føre en form for økonomisk politik, en nyliberalistisk nedskæringspolitik, siger Rina Ronja Kari.

Hun understreger, at der er en direkte forbindelse mellem tilslutningen til Finanspagten og de nedskæringer, danskerne oplever i ældreplejen, folkeskolen, på sygehusene og mange andre steder.

– Jeg siger ikke, at det hele er EU's skyld. Det danske Folketing og de danske

politikere bærer en stor del af ansvaret for den her udvikling. De kunne have ladet være med at tilslutte Danmark til Finanspagten, siger EU-parlamentarikerne.

Finanspagten møder også kritik fra flere eksperter.

Den amerikanske økonom Paul Krugman, der vandt nobelprisen i 2008, konstaterede i en kommentar i New York Times i april 2012, at EU's Finanspagt „reelt binder landene til en økonomisk nedskæringspolitik som det eneste svar på krisen“.

„Med finanspagten afgiver vi endegyldigt muligheden for at føre selvstændig dansk finanspolitik“, skrev den danske professor og doktor i statskundskab, Palle Svensson, i Ræson i marts 2012.

Finanspagten blev en del af dansk lovgivning gennem vedtagelse af Budgetloven i 2012. Med budgetloven fastlægges Folketinget hvert år lofterne for kommunernes, regionernes og statens udgifter fire år frem i tiden.

SPAREMEKANISME

I forbindelsen med vedtagelsen af Budgetloven udtalte daværende finansminister Bjarne Corydon, at loven var historisk og varslede nye tider for den økonomiske ansvarlighed i stat, regioner og kommuner.

„Voldsom gældsættelse i det offentlige udfordrer de finansielle markeders tillid til økonomien“, sagde Bjarne Corydon.

De årlige økonomiforhandlinger, som regeringen fører med kommunerne og regionerne, er efter vedtagelse af Budgetloven stort set reduceret til lidt flytten rundt med de enkelte poster indenfor den ramme, der allerede er politisk vedtaget.

Overtræder kommunerne eller regionerne regeringens økonomiske rammer, bliver de straffet økonomisk ved året efter at få mindre i bloktilskud. Straffen rammer både de kommuner, der har overtrådt rammen, og alle de øvrige.

Af frygt for sanktioner bruger kommunerne hvert år færre penge end tilladt. I perioden fra 2012 til 2016 har de 98 kommuner brugt næsten 17 milliarder kroner mindre, end hvad de selv har budgetteret med.

– Straffen er hård, og den falder, bare der er brugt én krone for meget, men ikke hvis der er brugt 100 kroner for lidt. Det betyder, at kommuner og regioner bruger endnu færre penge, end de må. Den mekanisme går hårdt ud over velfærden, siger Rina Ronja Kari.

Velfærdsalliancen, der kæmper mod nedskæringer i kommuner og regioner, retter også en skarp kritik af Budgetloven.

fortsættes side 28

EU's påvirkning af velfærden

LISSABON-TRAKTAT

EU's grundlov der danner grundlaget for Unionens arbejde.

STABILITETS- OG VÆKSTPAGT

Skal sikre at medlemslandene har balance på de offentlige budgetter.

FINANSPAGT

Strammer kravene om budgetbalance yderligere.

BUDGETLOV

Implementerer Finanspagten i dansk lov.
Lægger lofter over udgifterne i kommuner, regioner og staten.

DET EUROPÆISKE SEMESTER

EU's årlige kontrol med om medlemslandene overholder reglerne i Stabilitets- og Vækstpakken.

LANDESPECIFIKKE HENSTILLINGER

Henstillinger til de enkelte lande om hvilke reformer, de skal gennemføre, for at leve op til kravet om budgetbalance.

REFORMER

I Danmark er reformerne af efterløn, dagpenge, førtidspension og fleksjob gennemført efter henstillinger fra EU.

– Budgetloven er opskriften på en fremskyndet nedsmeltning af velfærd og selvstyre i kommunerne, sagde Jan Hoby, talsmand for Velfærdsalliancen, på et stort møde for københavnske tillidsfolk i marts.

PRES FOR REFORMER

Udover at holde de offentlige budgetter indenfor meget stramme rammer er EU også udfarende i forhold til at lægge pres på medlemslandene for at gennemføre reformer på det sociale område.

Hvert år kontrollerer EU om det enkelte medlemsland overholder reglerne i Stabilitets- og Vækstpagten. Kontrollen kaldes for Det Europæiske Semester.

På baggrund af kontrollen kommer EU-toppen efterfølgende med en række henstillinger til hvert enkelt land om, hvilke reformer de skal gennemføre for at leve op til kravet om budgetbalance.

I maj 2010 fik Danmark for eksempel gennem Det Europæiske Semester besked om, at underskuddet på de offentlige budgetter var for stort. Danmark blev pålagt at spare 24 milliarder kroner.

På den baggrund vedtog den daværende VK-regering sammen med Dansk Folkeparti den såkaldte genopretningspakke i 2010, som dagpengereformen var en del af.

– Da regeringen i 2011 og 2012 gennemførte reformerne af efterløn, fleksjob og førtids-

pension, skete det også på baggrund af henstillinger fra EU, siger Rina Ronja Kari.

– Det er jo ikke sådan, at EU går ind og beskriver detaljeret, hvad indholdet af reformerne skal være. Men de siger, at reformerne skal øge udbuddet af arbejdskraft, få folk til at trække sig senere tilbage fra arbejdsmarkedet og nedsætte antallet, der får førtidspension, tilføjer hun.

EU's Ministerråd kommer i et dokument fra 2011 med henstillinger til Danmark om at „tage yderligere skridt til at øge det langsigtede udbud af arbejdskraft med henblik på at styrke beskæftigelsen og de offentlige financers holdbarhed, ved at implementere den nyligt besluttede reform af efterlønsordningen, ved at gennemføre en reform af førtidspensionen og ved i højere grad at målrette tilskudsordninger (som fleksjobordningen) mod de mest sårbare grupper“.

Efterfølgende blev efterlønsreformen gennemført, der blev lavet en reform af førtidspensionen, som gør det stort set umuligt for syge og handicappede under 40 år at få førtidspension, og fleksjobordningen blev drastisk forringet.

Når det gælder henstillinger fra EU om at gennemføre reformer, er det ikke sådan, at Danmark kan tvinges til at rette sig efter dem.

– Fordi vi ikke er et euroland, kan vi ikke få straf for ikke at efterkomme en

henstilling. Men vi har jo forpligtet os til at gøre det, ved at være med i EU og sige ja til Lissabon-traktaten. En henstilling skal ikke opfattes som et forslag til noget, vi kan gøre, hvis vi har lyst til det. Henstilling er et pænere måde at sige på, at det her skal I altså gøre, siger Rina Ronja Kari.

Hun konstaterer tørt, at de danske politikere da også har vist sig yderst villige til at følge signalerne fra Bruxelles.

DEMOKRATISK PROBLEM

Uanset om regeringen ledes af Venstre eller Socialdemokratiet er der enighed om at føre den økonomiske politik, som er fastlagt i EU. Det er et kæmpestort demokratisk problem, mener Rina Ronja Kari.

– Det gør det svært at vælge et politisk flertal, der reelt vil føre en anden øko-

nomisk politik. Det fører til opgivenhed og politikerlede blandt de mange, der er frustrerede over udviklingen. Det er svært at se, hvor kritikken skal rettes hen, siger hun.

– Vores demokrati lider under, at EU blander sig så meget i vores velfærd. Det er dybt bekymrende.

Folkebevægelsen mod EU opfordrer til forstærket kamp mod Finanspagten og Budgetloven.

– Begge dele burde afskaffes. Vi kan godt melde os ud af Finanspagten, så længe den endnu ikke er skrevet ind i EU-traktaten, oplyser Rina Ronja Kari.

Arbejderen 13. juni

EU'S INDRE MARKED PRESSER SOCIALE YDELSER

Mens erhvervslivet nyder godt af EU's indre marked, går det rigtig skidt for velfærden og det sociale sikkerhedsnet.

Af Ulla Rosenvold

EU's indre marked med fri bevægelighed for arbejdskraft, kapital, varer og tjenesteydelser lægger et pres på ensretning af velfærdssystemerne i de forskellige lande.

Det indre marked blev gennemført i 1993.

– Siden da har vi oplevet en forringelse af samtlige danske sociale ydelser; folkepension, førtidspension, kontanthjælp, dagpenge og sygedagpenge, siger Per K. Larsen fra Det Europæiske Fattigdomsnetværk, EAPN, i Danmark.

– Både i Danmark og andre EU-lande er uligheden øget, og der er skabt en markant større fattigdom, tilføjer han.

Per K. Larsen er ikke i tvivl om, at der er en sammenhæng mellem EU's indre marked og den øgede fattigdom og ulighed, selvom han ikke kan bevise det.

FARVEL TIL SIKKERHED

Et helt centralt element i det kollektive danske velfærdssystem har været det, Per K. Larsen betegner som de fire

sikkerheder: Der er dagpenge til dem, der bliver arbejdsløse, sygedagpenge til dem, der er for syge til at arbejde, førtidspension til mennesker med permanent handicap, og kontanthjælp til dem, der ikke kan arbejde og ikke har mulighed for at få andre ydelser.

EAPN konstaterer i dag, at de fire sociale sikkerheder er blevet udmanøvreret af EU's fire friheder; den fri bevægelighed for arbejdskraft, kapital, varer og tjenesteydelser.

Dagpengeperioden er nede på kun to år, sygedagpenge kan mange kun få i fem måneder, førtidspension er stort set udelukket for folk under 40 år og kontanthjælpen er for mange så lav, at den er under fattigdomsgrænsen.

120 YDELSER I FARE

EU består af lande med vidt forskellige velfærdssystemer, der skal fungere som ét fælles marked.

Mens vi i Danmark og resten af Norden har tradition for universel velfærd med

Foto: Wikimedia

en høj grad af skattefinansiering, er velfærdssystemerne i andre EU-lande i højere grad baseret på forsikringsordninger og ydelser målrettet de fattige.

– Det er ikke EU, der blander sig i vores velfærdssystem. Det er Danmark, der har et velfærdssystem, der ikke er gearret til det indre marked i EU, udtalte professor og leder af Center for Europæisk Politik, Marlene Wind, i 2014 til BT.

På det tidspunkt rasede debatten om den danske børnecheck. En universel ydelse til alle børnefamilier, som også østeuropæere, der arbejder i Danmark, har ret til, selvom deres børn opholder sig i hjemlandet.

Danmark blev på grund af EU-reglerne tvunget til at droppe et krav om, at man først kunne få fuld børnecheck efter to års arbejde eller ophold i landet.

EU's regler er, at alle EU-borgere har ret til de samme sociale ydelser i det land, de opholder sig i. Det betyder, at andre EU-borgere kan rejse til Danmark og få de samme universelle velfærdsydelser, som andre har betalt gennem mange års skat.

Under den daværende VK-regering blev der i 2011 lavet en rapport, som viser, at ikke færre end 120 danske velfærdsydelser er under pres fra EU. På listen står blandt andet SU, dagpenge, kontant-

hjælp, sygedagpenge, folkepension og førtidspension.

Det er ikke kun velfærdsydelserne, der er under pres i EU's indre marked. Det samme er løn, arbejdsforhold og selskabsskatterne.

SKAT STYRTDYKKER

Da det indre marked trådte i kraft i 1993 satte det fuld fart over den nyliberalistiske udvikling.

Med den fri bevægelighed blev der åbnet for social dumping og udflytning af arbejdspladser til lande med lavere skat og lønninger.

Det har fået selskabsskatten i EU-landene til at styrtdykke. I 1990 havde Danmark en selskabsskat på 40 procent. I dag er den nede på 22 procent.

En lignende udvikling er sket i mange af EU-landene. Landene kappes om at have den laveste skat og være mest attraktiv for virksomhederne.

– Det er med til at udhule skattegrundlaget og dermed finansieringen af velfærden, siger Rina Ronja Kari, medlem af EU-parlamentet for Folkebevægelsen mod EU.

Samtidig er der et konstant pres for at udlicitere og privatisere offentlige opgaver, så også dette marked bliver åbnet for de private firmaers jagt efter profiler.

– EU har en helt klar privatiseringsdagsorden, som lægger et voldsomt pres på at få privatiseret så mange offentlige opgaver som muligt, siger Rina Ronja Kari.

En vigtig del af det indre marked er EU's udbudsdirektiv, der tvinger medlemslandene til at sende en række offentlige indkøb og opgaver i udbud i alle EU-lande.

EU's indre marked blev i sin tid gennemført efter pres fra den indflydelsesrige lobbyorganisation „European Round Table of Industrialist“, der består af omkring 50 direktører fra multinationale virksomheder.

Arbejderen 16. juni

VELFÆRD ER BLEVET EN FORRETNING

Gennem de sidste 30 år er vores tidligere kollektive og solidariske velfærdssystem blevet opsplittet i en række enkeltstående institutioner, der hver især skal fungere som en privat virksomhed.

Af Ulla Rosenvold

Gennem de sidste 30 år er der sket en omfattende markedsgørelse af den offentlige sektor.

Velfærdsinstitutioner fungerer i dag nærmest på samme vilkår som private virksomheder. Økonomitænkningen er altdominerende, mens hensynet til den enkelte borgers behov kommer i anden række.

Markedsgørelsen er sket i en løbende proces gennem en lang række af reformer.

Her er sat fokus på udlicitering og privatisering af offentlige opgaver, privatisering af offentlige selskaber, fritvalgsordninger, intern konkurrence i stedet for samarbejde, individuelle lønftaler, offentlig-private partnerskaber samt systematisk måling og vurdering af, hvordan de enkelte velfærdsinstitutioner fungerer, såkaldt benchmarking.

Markedsgørelsen og privatiseringen af den offentlige sektor er ikke et særligt

dansk fænomen. Det er et led i hele den nyliberale offensiv, vi har oplevet i EU og andre dele af verden de sidste 30 års tid.

STARTER UNDER SCHLÜTER

I Danmark startede markedsgørelsen tilbage i 1980'erne under den konservative statsminister Poul Schlüter.

På det tidspunkt lærte de offentligt ansatte begrebet New Public Management (NPM) at kende.

NPM er en samlet betegnelse for de ledelsesformer, som den offentlige sektor overtog fra det private erhvervsliv i takt med, at man begyndte at styre den offentlige velfærd som en privat forretning.

Teorien bag NPM er, at mennesket er et socialt isoleret individ, der konstant er på jagt efter at opfylde sine egne behov. Indførelsen af NPM var dermed et opgør med det solidariske og kollektive menneskesyn, der indtil da havde været dominerende i velfærdssystemet.

Schlüter-regeringen lancerede det såkaldte moderniseringsprojekt, der skulle effektivisere den offentlige sektor.

Der blev sat gang i en række forsøg med blandt andet frikommuner og markedsstyring.

På erhvervsskolerne blev der indført taxameterordninger.

Taxameterordningen er siden udbredt til hele uddannelsesområdet. Den betyder, at hver enkelt uddannelsesinstitution får tilskud efter antallet af elever.

Med taxametersystemet kom der et øget fokus på konkurrencen mellem uddannelsesstederne. Institutionerne kom til at minde om private virksomheder, hvor bestyrelsen er orienteret mod at udarbejde strategier, mål og resultatkontrakter for ledelsen, og hvor den økonomiske side af virksomheden spiller en central rolle.

En af konsekvenserne er, at uddannelsesstederne i dag bruger millioner på reklamer for at skaffe elever. Penge, der går fra undervisningen

Schlüter-regeringen satte også privatisering og frit valg på den politiske dagsorden. Mange af sporene til de senere års udvikling blev lagt her.

- Den borgerlige regering prøvede forskellige modeller af uden at tage en

stor konflikt med de offentligt ansatte. Meningen var, at der skulle være sat mere i gang, men det satte generalstrejken i 1985 en stopper for. Den tvang regeringen til at lægge stilen om. Men siden overtog Nyrup-regeringen mange af de forsøg, der var sat i gang under Schlüter, har Jan Helbak tidligere udtalt til Arbejderen.

Han er faglig konsulent i FOA Århus og derudover medredaktør på det netbaserede tidsskrift Kritisk Debat, der har sat sig som opgave at analysere nyliberalismen.

NYRUP FORTSÆTTER

Den socialdemokratiske Poul Nyrup blev statsminister i 1993 og var det frem til 2001.

Nyliberale tanker om at bruge markedsmekanismer i den offentlige sektor vandt i denne periode udbredelse i en lang række europæiske socialdemokratier, også det danske.

Under Nyrup blev der sat yderligere fart over markedsførelsen af den offentlige sektor gennem endnu et moderniseringsprogram. Fokus var på privatisering, udlicitering, frit valg og indførelse af mål- og rammestyring.

En række statslige selskaber blev privatiseret under Nyrup. Det gjaldt blandt andet Tele Danmark, Giro Bank og Datacentralen. Store værdier blev

overført fra kollektivt til privat eje, og politikerne mistede kontrollen over vigtige samfundsfunktioner.

Nyrup var indstillet på at gå rigtig langt i gennemførelsen af det såkaldt markedsbaserede velfærdssamfund, men der var kraftig modstand i det socialdemokratiske bagland mod udlicitering og privatisering på velfærdsområderne.

– Og så kom efterlønssagen og satte en grænse for, hvad Nyrup kunne komme igennem med. Han havde flere og mere vidtgående planer om at ændre velfærdssektoren, men modstanden var for stor, siger Jan Helbak.

Det var i 1998, at Nyrup gik ind og forringede efterlønnen kort tid efter, at han var blevet genvalgt blandt andet på løfter om ikke at røre ved efterlønnen.

VK FOR FULD TURBO

I 2001 overtog Venstre og Konservative regeringsmagten. De vandt valget på løfter om at kunne sikre velfærden bedre end Nyrup, som mange følte sig forrådt af.

Og så gik det ellers stærkt. I løbet af de første fem måneder af sin regeringstid offentliggjorde VK-regeringen en række store og afgørende reformer. Fritvalsreform, takstreformen, vækststre-

formen og den såkaldte „Borgerne ved roret“.

– Alt sammen rettede sig mod en markedsførelse af velfærden. Udviklingen af frit valg indenfor ældreplejen var det mest vidtgående, forklarer Jan Helbak.

Med fritvalsreformen blev kommunerne i 2003 forpligtede til at åbne op overfor private firmaer, så de kan komme ind og overtage dele af hjemmehjælpen.

– Det betød, at kommunerne blev tvunget til at sætte pris på alt, hvad den enkelte hjemmehjælper laver. Alt skal måles og prisfastsættes. Det kræver et stort administrativt apparat og retter fokus mod økonomien frem for sikringen af den bedste omsorg, siger Jan Helbak.

En forløber for fritvalsordningen i ældreplejen var indførelsen af det frie sygehusvalg, som for alvor bragte privathospitalerne på banen.

Patienter, der havde mere end to måneders ventetid på et offentligt sygehus, kunne nu vælge behandling på et privathospital på det offentlige regning. I 2007 blev ventetiden sat ned til kun en måned.

Efter fritvalsreformen var VK-regeringens næste store skridt strukturreformen, der for alvor skulle tage et opør

med en række grundlæggende principper på velfærdsområdet. Den udvikling, der startede med fritvalsreformen, satte strukturreformen i system.

STRUKTUREN

Med strukturreformen, der trådte i kraft 1. januar 2007 efter flere års forarbejde, blev rammerne skabt for en markedsførelse af hele den offentlige sektor.

Der kommer en slags indre marked, hvor kommuner og regioner bliver tvunget til at handle med hinanden. Kommunerne skal for eksempel betale for de patienter, der bliver behandlet på regionens sygehus, og kommunerne kan indbyrdes købe pladser af hinanden på sociale institutioner.

Det betyder, at alle opgaver i det offentlige skal prisfastsættes. Alt skal måles op og regnes ud. De sociale institutioner bliver tvunget til at fungere på markedsvilkår og agere som selvstændige virksomheder i stedet for at være en del af et sammenhængende kollektivt velfærdssystem.

– Regioner og kommuner går fra forvaltningsstyre til koncernstyre, som vi ser det i de større virksomheder. Lederne vælges ikke længere ud fra faglig dygtighed. Nu indsætter man direktører, der har de økonomiske parametre som det centrale, og der bliver styret via kontrakter, siger Jan Helbak.

– Nu er det ikke længere sådan, at man træffer nogle politiske beslutninger og derefter laver et budget og fastlægger, hvor meget tingene må koste. På markedet laver man kun noget for at tjene penge, tilføjer han.

VK-regeringen lagde ikke skjul på, at meningen med at lave langt større kommuner var at gøre det mere attraktivt for virksomheder at byde ind på velfærdsopgaver.

– Det er klart, at vi gerne vil have kommuner, der er store nok til at udbyde opgaver. I dag er kommunerne ikke store nok til at skabe interesse blandt private leverandører, sagde Venstres daværende politiske ordfører Jens Rohde i 2004 til Ugebrevet A4.

Samtidig med strukturreformen blev der gennemført en budget- og regnskabsreform i den offentlige sektor. I stedet for at lave såkaldte udgiftsbudgetter baseret på de udgifter, der var politisk defineret, gik stat, kommuner og regioner over til at lave omkostningsbudgetter ligesom i det private erhvervsliv. Det erklærede mål var at gøre det lettere at effektivisere og styre økonomien.

FART OVER PRIVATISERING

VK-regeringen satte også fart over privatiseringen af offentlige opgaver.

I 2005 kom en lov, der giver alle kvalificerede private firmaer lov til at etablere

og drive daginstitutioner, uanset hvor mange daginstitutioner der ellers er i området.

Loven giver gunstige rammer for de offentlige tilskud til de private daginstitutioner og gør det muligt at trække et overskud ud af institutionerne.

Det betød en kraftig vækst i antallet af private daginstitutioner. Mens 6800 børn i 2007 gik i en privat daginstitution, var antallet i 2015 oppe på 18.100 ifølge tal fra Danmarks Statistik.

Kommunerne er tvunget til at bruge masser af ressourcer på at gennemføre EU-udbud.

Oveni det indførte VK-regeringen bindende måltal for, hvor meget kommunerne skulle sende i udbud. Det betød at andelen af kommunale opgaver, der blev sendt i udbud, steg fra 19,5 procent i 2006 til 25 procent i 2011.

Thorning-regeringen afskaffede de tvungne måltal, men alligevel steg andelen af udbudte opgaver fra 25 procent i 2011 til 26,5 procent i 2015.

På nogle områder gjorde SRSF-regeringen det også lettere for kommunerne at udlicitere. En ændring af serviceloven, som trådte i kraft den 1. april 2013, gjorde det muligt at udbyde flere og større opgaver på ældreområdet.

Samtidig afviste Thorning-regeringen at tilbagerulle andre af VK-regeringens privatiseringstiltag. Det gjaldt blandt andet et forslag fra Enhedslisten om at afskaffe muligheden for at trække overskud ud af daginstitutioner.

– I forhold til markedsførelse af den offentlige sektor var der ikke en kvalitativ forskel på Thorning-regeringen og de borgerlige regeringer, siger Jan Hoby, der er talsmand for Velfærdsalliancen og næstformand i den pædagogiske fagforening LFS.

Han peger også på, at de ekstremt stramme budgetrammer, som Thorning-regeringen gav en ekstra tand med Danmarks tilslutning til EU's finanspagt og vedtagelse af den deraf følgende budgetlov, har været med til at fremme markedsførelsen.

– De instrumenter i forhold til markedsførelse, der blev sat i værk under VK-regeringen, blev forfinet under Thorning, og får nu en ekstra skrue under Lars Løkke, konstaterer Jan Hoby.

MERE I VENTE

VLAK-regeringen har nu lanceret den såkaldte sammenhængsreform. Her er lagt op til, at private virksomheder, pensionskasser og fonde skal endnu mere på banen i forhold til at løse velfærdsopgaver.

Der skal være mere frit valg og mere offentligt-privat samarbejde.

Regeringen vil også indføre systematisk benchmarking, hvor resultater på de enkelte skoler, daginstitutioner og andre institutioner måles og sammenlignes.

Omkring årsskiftet vil regeringen fremlægge en plan for øget privatisering indenfor den offentlige sektor.

I regeringsprogrammet er luftet ideer om blandt andet genindførelse af obligatoriske måltal for udbud, øget tilskud til friskoler og en åbning for private universiteter.

Arbejderen 23. juni

De sidste 30 års nyliberalistiske offensiv har haft store omkostninger for den kollektive velfærd. Det sociale sikkerhedsnet smuldrer, og den universelle model er under voldsomt angreb.

Et stort flertal i det danske Folketing har efterlevet EU's anbefalinger og storkapitalens ønsker om at nedbryde de universelle og skattefinansierede velfærdsmodeller.

De har markedsgjort den offentlige sektor og åbnet den for private firmaers profitjagt. De har sænket overførselsindkomsterne og gennemført massefyringer blandt de offentligt ansatte for at give skattelettelse til de bedst stillede.

Denne pjece er tænkt som et redskab til alle, der er aktive i velfærds kampen.
